

AİLEDE DİN EĞİTİMİ

Editörler

Gülsüm Pehlivan Ağırakça & Arife Gümüş

YEKDER Yayınları – 4

Ailede Din Eğitimi

Editörler: Gülsüm Pehlivan Ağırakça & Arife Gümüş

Yayıma Hazırlayan: Hafsa Nur Aslanoğlu & Merve Akkuş Güvendi

Musahhih: Muhammed Aydın

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Limit Ofset - Sertifika No: 28397

Litros Yolu 2. Matbacılar Sit. ZA13 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul

Tel: +90 216 212 567 45 35

1. Baskı: İstanbul, 2018

ISBN: 978-605-62640-3-0

© YEKDER Yayınları, 2018

Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

YEKDER Yayınları

Sultantepe Mh. Cumhuriyet Cd. Fıstıkağacı İş Mrk. No: 39/2 Üsküdar İstanbul

(0216) 460 25 50

YEKDER Yayınları Yaygın Eğitim ve Kültür Dermeği (YEKDER) markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Pehlivan Ağırakça, G. & Gümüş, A.

Ailede Din Eğitimi

1. Baskı, 142 s., 195 x 270 cm

Kaynakça ve dizin var.

ISBN: 978-605-62640-3-0

1. Aile 2. Din Eğitimi 3. Çocuk

AİLEDE DİN EĞİTİMİ

Editörler

Gölsüm Pehlivan Ağırakça & Arife Gümüş



Arife GÜMÜŞ

Lisans eğitimini Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümünde tamamladı. Yüksek Lisansını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Din Eğitimi ABD'da "Liselerde Disiplin Cezasına Konu Olan Davranışların Değerler Perspektifinden İncelenmesi: Üsküdar Örneği / 1980-2010" başlıklı tezi ile bitirdi. 2012 yılından bu yana İLKE İlim Kültür Eğitim Derneğinde araştırmacı olarak çalışan Arife Gümüş, halen İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde doktora eğitimine devam etmektedir. Çalışma alanları arasında eğitim politikaları, karşılaştırmalı eğitim sistemleri ve din eğitimi bulunmaktadır.

Elif KONAR ÖZKAN

Selçuk Üniversitesi Anaokulu Öğretmenliği Bölümünde "Babanın Yetkici Tutumunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkisi" teziyle lisansını tamamladı. Türk Dili ve Edebiyatı (Gürbüz Türk Çocuğu Dergisi İncelemesi 1926-28 Yılları) ile Çocuk Gelişimi ve Eğitimi (1995-2000 Yılları Arasında Yayımlanan Hikâye Kitaplarının İçerik ve Biçimsel Olarak İncelenmesi) alanlarında yüksek lisans yaptı. Çocuk eğitimi ve edebiyatı alanında çok sayıda makale yayımladı ve bu alanlarda çok sayıda kitabın da editörlüğünü yaptı. 2009 yılından beri çeşitli üniversitelerde ve derneklere uzmanlık alanlarıyla ilgili dersler vermektedir. 2016 yılında eşiyile birlikte yazdığı, altı kitaptan oluşan Taş Masalları serisi Erdem Yayınları'ndan çıktı. Marmara Üniversitesi'nde Türkçe Eğitimi alanında doktora eğitimine devam etmektedir.

Emine Tuğba DEMİRCİ

1983 yılında Üsküdar'da doğdu. Lise öğrenimini Üsküdar İmam Hatip Lisesi ve Mithatpaşa Kız Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi Bölümünde tamamladı. 2000-2012 seneleri arasında anaokulu değerler eğitimi öğretmenliği ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında din dersleri eğitimciliği görevlerinde bulundu. 2012 senesinde Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans öğrenimine başladı ve 2016 senesinde eğitimini tamamladı. Aynı sene Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Din Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans programına kabul almış olup hâlâ lisansüstü çalışmasına devam etmektedir. İslam düşüncesinde eğitim, Doğu-Batı eğitim felsefeleri, eğitim sosyolojileri, edebiyat, Türk-İslam sanatları ilgi alanlarıdır.

Esra ALBAYRAK

2000 yılında Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nden mezun oldu. Yüksek lisansını "Erteleme Davranışları ile Yönetici İşlevler İlişkisi" konulu tez çalışmasıyla tamamladı. 2000-2008 yılları arasında çeşitli anaokullarında görev yaptı. 2009-2014 yılları arasında İBB Kadın ve Aile Danışmanlık Merkezlerinde çocuk, ergen ve aileleri ile çok çeşitliliğe sahip vakalarla psikoterapi; İBB Aile Danışmanlık Eğitim Merkezi'nde çocuk, ergen ve ailelerine yönelik bireysel ve grup eğitim faaliyetlerini yürüttü. 2014 yılından itibaren çocuk ve ergenlere yönelik psikoterapi ve danışmanlık çalışmalarını serbest olarak devam ettirmektedir. Nöropsikolojik alana özel ilgi duymakta, çocuk ve yetişkinlere yönelik nöropsikolojik testler uygulamaktadır.

Esra TÜRK

2003 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde lisans eğitimini tamamladı. 2007 yılında aynı üniversitenin Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Eğitimi Anabilim Dalı'nda "Çocukta Duygusal Gelişimin Din Eğitimi Etkisi" adlı tezi ile yüksek lisansını tamamladı. 2012 yılında da Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Kur'an'a Göre Din Eğitiminde Rehberlik" adlı doktora tezini tamamladı. 2016 yılında göreve başladığı İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak göreve devam etmektedir.

Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA

1979 tarihinde Adana'da doğdu. 2000 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2003 yılında "Çocuk Hikâye Kitaplarındaki Dinî ve Ahlâkî Motiflerin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi (1908-1918)" tez konusuyla yüksek lisans yaptı. 2012 yılında "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Mekteplerde Ahlâk Eğitimi ve Öğretimi" konusuyla doktorasını tamamladı. Başlıca çalışma alanları çocuk ve gençlerde dinî gelişim, ahlâk eğitimi ve ailede din eğitimidir. 2006-2015 yılları arasında MEB'e bağlı 7 farklı okulda öğretmenlik yaptıktan sonra 2015-2018 yılları arasında Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalıştı. Hâlen İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Kevser YILMAZ

Kâğıthane İmam Hatip Lisesi, Sakarya Üniversitesi İngilizce Dış Ticaret Bölümü, Atatürk Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümlerini bitirdi. Uzun yıllar desen ve grafik tasarımcı olarak çalıştıktan sonra İstanbul Tasarım Merkezi'nde teorik tasarım dersleri aldı. Benzer alanlarda devam eden yoğun iş yaşamının yanı sıra kısa dönem Kur'an Kursu Öğreticiliği yaptı ve çeşitli sertifika programlarını tamamladı. 2014 yılından bu yana kütüphanelerde çocuklar için gönüllü etkinlikler yapmakta ve kütüphanelerle ilgili çalışmalar yürütmektedir. Nobetciblog.blogspot.com.tr adresinde çocuk edebiyatı eserleri hakkında değerlendirme yazıları kaleme alırken bir yandan da bir vakıf bünyesinde düzenlediği Çocuk Edebiyatı Atölye programlarını sürdürmektedir. Hâlen serbest grafik tasarımcı ve metin yazarı olarak çalışıyor.

Saliha SERENLİ KIZILKAYA

1978'de Üsküdar'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2003 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Çeşitli eğitim merkezi, dernek ve camilerde dersler verdi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü'nde "Ebu'l-Hasen el-Amirî'nin Bilgi Felsefesi" başlıklı yüksek lisans tezi üzerine çalışmakta olan Kızılkaya, NUN Eğitim ve Kültür Vakfı'na bağlı okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İçindekiler

- ❖ Önsöz
- ❖ Giriş: İnsanın ve Toplumun İnşasında Ailenin Rolü 1
Arife GÜMÜŞ
- ❖ Çocuğumu Tanıyor Muyum?: Çocuk Gelişimi 11
Esra ALBAYRAK
- ❖ Ebeveyn Tutumları ve İletişim 41
Elif KONAR ÖZKAN
- ❖ Çocukların Dinî Gelişiminde Ev Düzeni 53
Salihâ SERENLİ KIZILKAYA
- ❖ Çocuğumun Kur'an-ı Kerim Okumasını Nasıl Destekleyebilirim? 65
Emine Tuğba DEMİRCİ
- ❖ Çocuğumun İman Gelişimini Nasıl Destekleyebilirim? 81
Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA
- ❖ Çocuğuma İbadet Alışkanlığı Nasıl Kazandırabilirim? 97
Esra TÜRK
- ❖ Çocuğumun Ahlakî Gelişimini Nasıl Destekleyebilirim? 111
Emine Tuğba DEMİRCİ
- ❖ Ebeveynlerin Kullanabilecekleri Yazılı, Görsel ve İşitsel Kaynaklar 130
Kevser YILMAZ

Önsöz

Ailede Din Eğitimi Programı (ADEP), ailelerin, çocuklarının din eğitimlerine daha nitelikli katkı sağlayabilmelerine yardımcı olabilmek için hazırlanmıştır. Program, Dr. Yusuf Alpaydın, Hatice Ayar ve Arife Gümüş tarafından “ebeveynlerin çocuklarının din eğitiminde ne tür zorluklar yaşadıklarını ve hangi alanlarda desteğe ihtiyaç duyduklarını” tespit amaçlı yapılan araştırma raporunun neticesinde geliştirilmiştir. On beş hafta olarak tasarlanan eğitimler iki yıllık bir tecrübe neticesinde on haftaya indirilmiştir. Eğitimler, her biri 80 dakika süren dokuz konu başlığı ile hâlen devam etmektedir. Derslerde çeşitli etkinlikler kullanılmakta, interaktif bir eğitim gerçekleştirilmektedir.

Yapılan eğitimlerde öncelikli amaç, aile içi iletişimin kalitesini artırmaktır. Bu sebeple önce ailelerin çocuk eğitimindeki rolü üzerinde durulmakta, ebeveynlere farkındalık kazandırabilmek için çocuklardan beklentilerinin neler olduğu tespit edilmeye çalışılmaktadır. Yaygın ebeveyn tutumları anlatılarak ailelerin kendi tutumları hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmaktadır. Bu bilgilerden sonra çocukların gelişim dönemleri ayrıntılı olarak ele alınarak aile içerisinde iman, ibadet ve ahlâk eğitiminin doğru ve sağlıklı bir şekilde yapılması amaçlanmaktadır. Ayrıca ailelerin, ev içinde ne tür düzenlemeler yapabilecekleri üzerinde durulmakta ve katılımcıların kendi tecrübelerini paylaşmaları için ortam sunulmaktadır. Ailelerin din eğitiminde çokça ihtiyaç duydukları konulardan biri olan görsel, işitsel ve yazılı kaynaklar hakkında bilgi verilmekte ve onlara önerilerde bulunulmaktadır.

Ailelerin en fazla çocukluktan çıkmış, gençliğe adım atmış olan evlatları ile iletişim problemi yaşadıkları görülmektedir. Din eğitiminde de çoğunlukla ebeveyn-çocuk çatışması bu döneme aittir. Bu bağlamda ADEP’in amacı; ebeveynlere eğitimin bir süreç olduğunu bununla birlikte gelişimde kritik dönemler bulunduğunu fark ettirmek, din eğitiminde yaşadıkları mevcut problemleri çözebilmeleri noktasında farkındalık kazandırmaktır.

YEKDER bünyesinde yaklaşık üç yıl, altı dönem olarak tecrübe edilmiş olan Ailede Din Eğitimi Programı kapsamında eğitimler devam etmekte olup bu kitap, katılımcılar için seminer-

lere destek mahiyetinde hazırlanmıştır. Teorik ve pratik bilgiler ihtiva eden kitapta 8 konu başlığı bulunmaktadır. Kitabın bölümleri, ADEP'te ders veren hocalar tarafından yazılmıştır. Ancak eğitimde yer alan uygulamalar kitaba bütünüyle aktarılmamıştır. Dolayısıyla bu kitap, ADEP eğitimleri ile birlikte bir bütünlük arz etmektedir.

Kitabın vücut bulmasında öncelikle araştırma raporunu hazırlayan ve eğitim programını tasarlayan Dr. Yusuf Alpaydın, Arife Gümüş ve Hatice Ayar'ın emeği büyüktür. ADEP'in mimarları olarak kendilerine teşekkürü bir borç bilmekteyiz. Bununla birlikte bu programın gelişerek büyümesine ve farklı kurumlarda da uygulanmasına imkân sağlayan ADEP hocalarına engin anlayış ve özverileri için minnettar olduğumuzu belirtmek isteriz. Ayrıca ADEP kitabının çıkması için çalışan, büyük gayret gösteren, yayına hazırlayan YEKDER yönetim kurulu üyeleri Hafsa Nur Arslanoğlu ve Merve Akkuş Güvendi'ye çok teşekkür ederiz.

Dr. Gülsüm PEHLİVAN AĞIRAKÇA

İstanbul, 2018



ÇOCUĞUMA İBADET ALİŞKANLIĞI NASIL KAZANDIRABİLİRİM?

Esra TÜRK





Genel olarak ibadetler, insanın Allah'la, kendisiyle, diğer insan ve canlılarla ilişkisini düzenleyici, kişilik ve karakteri dengeleyici sistemler olarak kabul edilmektedir. Allah için yapılan ibadetlerin maddi ve manevi pek çok olumlu tesiri vardır. Bu olumlu etkilerin başlıcaları şunlardır:

- Farklı zaman aralıklarına yayılmış olan ibadetler, bireye; sabretmeyi, mücadele azmini, zamanını programlamayı öğretir.
- Bireyde iradenin, iç disiplinin ve sorumluluk duygusunun gelişimine katkı sağlar.
- İbadetlerin cemaat hâlinde yapılabilir olması ve bunun teşvik edilmesi, birlik ve beraberlik duygularının güçlendirilebilmesi, topluluk bilincinin ortaya çıkarılabilmesine destek olur.
- Zekât, sadaka, kurban gibi bazı ibadetler insanı bencillikten uzaklaştırır, başkalarıyla ilgilenmeye, onların ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmaya yönlendirir, sosyal dayanışmayı kalıcı hâle getirir.
- İmanın olgunlaşmasını, insanın zararlı alışkanlıklardan korunmasını ve uzaklaşmasını, maddi ve manevi olarak arınmasını sağlar.
- İnsanın farklı yönlerinin gelişmesini destekleyen eğitim programları olarak da düşünülebilir.

İbadetler insanın gelişmesi ve olgunlaşması yolunda önemli mesafe kat ettirirler. Ancak ibadetlerin, kişide istenen olgunlaşmayı sağlaması için sürekli bir şekilde ve tam bir ciddiyet içerisinde, belli bir program ve düzen dâhilinde gerçekleştirilmesi gerekir.

İbadet Eğitimi Ne Zaman Başlamalıdır?

Kişiliğin temelleri çocukluk döneminde atılır; bireyin davranış ve tutumları, kendisine ve dünyaya bakış açısı büyük ölçüde çocukluk yıllarında şekillenir. Bu sebeple çocukluk, hayatın altın yılları olarak ifade edilir. Çocuklar, anne-babaya Allah'ın birer emanetidir. Ailenin temel sorumluluğu, çocuklarını her yönüyle en iyi şekilde yetiştirmektir.

Çocuk duygusal, bilişsel, fiziksel, sosyal gelişimiyle eş zamanlı olarak dinî gelişimini de sürdürmektedir. Bu süreçte çocuğun dinî bir kimlik kazanmasında içinde yaşadığı çevre ve edindiği yaşantılar, aldığı eğitim son derece önemlidir. Çocuklara ibadetleri öğretmek de din eğitimi çerçevesinde ailelerin temel görevidir. İbadet eğitimi, erken çocukluk döneminden itibaren öncelikle yakın çevrenin davranışlarını gözleyerek ve taklit ederek başlar, zaman içerisinde aşamalı olarak düzenli bir ibadet pratiğine dönüşür. Bu sebeple ibadet eğitiminin erken çocukluktan itibaren başlaması gereklidir.





Düzenli İbadet Pratiklerinin OluŐun Süreci

Çocukların İbadetlere YaklaŐımı

AraŐtırmalar  ocukların k  uk yaşlardan itibaren tam olarak i eriŐini anlaya-masalar bile ibadetlere karşı ilgili olduklarını ortaya koymaktadır. İbadet eden-leri merakla izler, onları taklit etmeye yönelirler.  ocukta zaten var olan bu ilgi ve istek, yaşına uygun ibadetlerin  ğretimi ile pekiŐtirilebilir.

Çocuğun inanç ve ibadet konularındaki tutum ve davranıŐlarının belirlenme-sinde aile önemli bir yere sahiptir. İlk  ocukluk döneminde birey henüz so-mut-soyut düŐünme becerilerine sahip olmadığı için öğrenmeler en çok model alma yoluyla gerçekleŐir. Çocuğun ailesini ibadet ederken gözlemesi ve onların ibadetlerine doğrudan katılma firsatı bulabilmesi, ibadete karşı ilgi duymasını sağlar.  ocuk, namaz kılararken anne-babasının sırtına çıkar, anne-baba dua ederken bilmeden de olsa onlarla birlikte mırıldanır, ezan okuma denemele-lerinde bulunur. İlk aŐamada i eriŐi tam olarak algılanmadan yapılan bu taklit denemeleri, çocukta dinî hayatın baŐlangıcı kabul edilebilir. Sonraki dönemler-de alınan eğitim, bireysel özellikler ve içinde bulunulan çevrenin özelliklerine bağlı olarak gerçek anlamda yaŐayıŐa dönüşür.



Aile, dinî uygulamaların ve dinî iliŐkilerin modelidir.



Aile, dinî uygulamaların ve dinî iliŐkilerin modelidir. Erken yaşlarda çocuğun dinî pratikleri, ibadetleri g zlememesi, dinî bayramları, kutsal gün ve geceleri, mevlit merasimi, sünnet merasimi, hacca uğurlama gibi birtakım dinî mera-simlere Őahitlik etmesi, ibadet yerlerini ziyaret etmesi, dinî yaŐayıŐın tanınması ve kalıcı alıŐkanlıkların kazanılmasında önemli etkenlerdir.

Çocukların k  uk yaşlardan itibaren dinî kavramlarla tanıştırılması ve çocuğun dinin farklı yönlerini izlemesi, çocuğu sonraki öğrenmelere hazır hâle getirir. Aile içerisinde yerine getirilen ibadetlerin, çocukları olumlu olarak yönlendir-diği ve çocukların bu ibadetlere katıldıkları araŐtırmalarda elde edilen sonuç-lardandır. AraŐtırmalar, ibadetlerin ve diğer dinî pratiklerin istikrarlı bir Şekilde uygulandığı ailelerde dinî duygunun uyanıŐının daha erken ortaya çıktığını göstermektedir. Ancak  ocuk erken çocukluk döneminde dinî uygulamalara



şahit olmamış ve büyükleri ile birlikte manevi havayı teneffüs etmemişse ileriki yıllarda din ve dinî uygulamalar anlamsız hâle gelebilir. Dolayısıyla çocukların yaşlarının henüz küçük olduğu düşünülerek ibadet eğitiminin sonraki yıllara bırakılması, ibadet alışkanlığının kazanılmasını olumsuz yönde etkileyebilir.

İbadet Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

İbadetler, inancın davranışa yansımasıdır. Her türlü davranışın yaşantıya geçirilmesi zaman, sabır ve kararlılık gerektirir. Dolayısıyla çocukların ibadetleri alışkanlık hâline getirmesi de zaman isteyen bir süreçtir. Bu süreçte aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi önemlidir:

* İbadet eğitiminin ilk basamağı, ailelerin kendi muhasebelerini yapmalarıdır. Ailelerin dinî yaşantıyı kendilerinin özümsemesi, çocuklara öğrettikleri ibadetleri öncelikle kendileri uygulayarak örnek olmaları, ibadetlerini ihlas ve samimiyetle yerine getirmeleri gerekir.

Kur'an-ı Kerim öğütlenen davranışın uygulanmasını istemektedir: "Ailene namazı emret, kendinde ona sabırla devam et." Öğüt verdiği hâlde kendisi ona uygun davranış göstermeyenleri, Kur'an-ı Kerim şu şekilde uyarmaktadır: "Ey iman edenler! Niçin yapmadığınız şeyleri söylüyorsunuz?"

* İbadet eğitiminde temel ilkelerden biri tedricîdir. İbadet eğitiminin zamana yayılması gerekir. Bu süreçte ailenin *yakın takibi, tutarlılığı ve istikrarı* çok önemlidir.

Okul öncesi dönem, ibadetleri benimsetme ve sevdirmeye, yedi yaş ve sonrası ergenlik dönemine kadar geçen süre- ise ibadetlere alıştırmaya süreci olarak değerlendirilmelidir.

* Çocukların dikkat sürelerinin kısa olması sebebiyle kolay sıkılabileceği, ibadetin gerektirdiği ciddiyete uzun süre sabır gösteremeyecekleri unutulmamalıdır. Çocuklara ibadet eğitimi vermeye çalışırken onların bıkmalarına ve bu tür faaliyetlerden uzaklaşmasına sebep olunmamalıdır.

* İbadet konularının öğretilmesinde ve ibadetlere teşvik etmede dayak, tehdit etme, korkutma ve ceza gibi yöntemlere başvurmak sakıncalıdır. Zira ibadetler, baskı ve cezanın ortadan kalktığı durumlarda terk edilmekte, birey dinden soğumakta ve dinî değerlere sırt çevirmektedir.

Baskı, ceza, zorlama gibi yöntemlerle kısa sürede sonuç elde etmek mümkün görünse de kazanımlar kalıcı değildir. Baskı, zorlamalar sebebiyle namazdan ve diğer ibadetlerden soğuyan, dine tepki gösteren insanların sayısı hiç de az değildir.



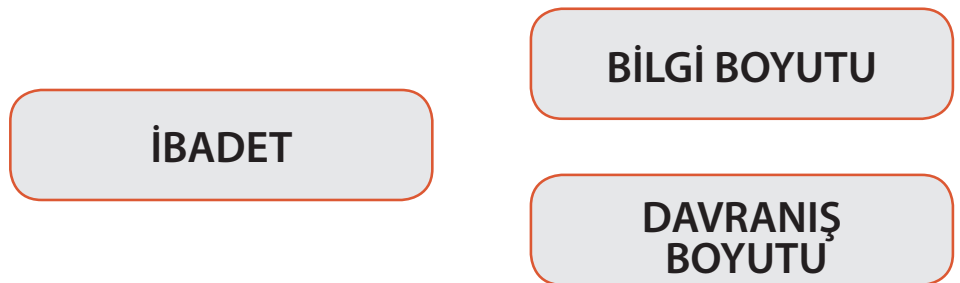
* İbadet eğitiminde öncelikle çocuğun kalbinin kazanılması önemlidir. Çocuklar yetişkinleri sever ise onların değerlerine de gönülden bağlanır eğer yetişkinlere karşı kızgınlık duyuyorsa bu kızgınlığı, onların değerlerine de yansıtır. Çocukların ibadetleri gelecekte severek yapabilmeleri için k  k yaşlardan itibaren onlarla ilgilenilmeli, yumuşak bir üslup kullanılarak onlara rehberlik edilmelidir.

*  l  l k ibadet eğitiminde diğer önemli bir ilkedir. Dinimizde her işte itidal ve denge tavsiye edilmektedir. Peygamberimiz (s.a.v), ibadet ve dinî birtakım konularda aşırı gidenleri uyardıştır. Her gün oruç tutanları, geceleri namaz kılarak geçirip uyumayanları gördüğünde böyle bir kullukla emrolunmadığını ifade etmiştir (Ahmed bin Hanbel, II/158, III/341, 359, V/409).

*  ocuk doğduğunda iki temel duyguya sahiptir; haz ve elem.  ocuk ona haz veren aktivitelere yönelirken elem veren aktivitelere kaçınır. Çocukluk yıllarında en çok haz veren aktivitelerin başında oyun gelir. Bu dönemde ibadetlerin oyunla birlikte öğretilmesi ya da ibadetin hemen öncesinde veya hemen sonrasında çocukla birlikte oyun oynanması, öğrenmenin daha eğlenceli ve kalıcı olmasını sağlar.

Abdest alırken çocuğun suyla oynamasına izin verilmesi, hac ibadetinin drama yolu ile öğretilmesi vb. uygulamalar, ibadetlerin ve onunla bağlantılı olarak dinî değerlerin sevilmesini sağlar. Nitekim Peygamber Efendimizin (s.a.v) namaz esnasında sırtına binen çocuklara hoşgörü ile yaklaşması, onların keyfini kaçırmamak için secdeleri uzatması ve namazda oynamalarına izin vermesi, çocuklara ibadet  ğretimi yaklaşımımızı belirlemesi açısından önemlidir.

* İbadetin temelde iki boyutu vardır. İbadetlerin neler olduğu ve nasıl yapılacağı bilgi boyutunu, bunları düzenli ve tam olarak hayata geçirilebilmesi davranış boyutunu oluşturur. Çoğunlukla bilgi boyutu ihmal edilen taraftır. Özellikle Kur'an ve hadisler çerçevesinde ibadetlerin içeriği, amacı, insana sağlayacağı yararların anlatılıp  ğretim boyutunun sağlam bir biçimde gerçekleştirilmesi gereklidir.



İbadetin Boyutları



H.z. Peygamber'in (s.a.v) ibadet eğitiminin ehemmiyetle üzerinde durduğunu, ibadetin bilgi boyutunu ayrıntılı bir biçimde aktarmaya özen gösterdiğini H.z. Enes'ten aktarılan rivayette açıkça görebiliriz.

"Enes! Namaz kılariken, rükûya gidince ellerinle dizlerini sıkıca tut. Parmaklarını birbirinden ayır. Dirseklerini yanlarına yapıştırma. Oğulcuğum, rükûdan kalkınca her uzvun tam olarak yerine gelsin. Oğulcuğum secde edince de alnını ve ellerini yere tam olarak koy. Secdede kollarını yere serme. Namazda sağa sola bakmaktan sakın. Oğulcuğum, namazını devamlı kılmaya özen göster... Eğer buna özen gösterirsen, melekler de senin için rahmet dileğinde bulunurlar." (Tirmizî, Kıyamet, 61).

İbadet Eğitiminde Dua

Rivayetlerde dua "ibadetin ta kendisi özü ve halis olanı" olarak tanımlanmıştır (Tirmizî, Dua, 1; Ebû Dâvûd, Salat, 23). Çocuk ihtiyaçlarını, hayallerini, beklentilerini dua yoluyla açığa çıkarabildiği, bazen sihirli bir değnek gibi algılayabildiği için dua, çocuğun en çok yöneldiği ibadetlerden biridir.

İhtiyaçlarını karşılayan, her dilediğini yapabilecek bir varlığa inanma, çocukların kendi sınırlarını daha iyi tanımalarına ve her şeyin üstesinden kendi başlarına gelemeyeceklerini anlamalarına yardımcı olur. Korkularıyla ve arzularıyla kendilerinin baş edebilecek durumda olmadıklarının farkına varmaları, onları her şeye gücü yeten bir yaratıcı arayışına iter. Bu arayış, dinî duygunun oluşması açısından oldukça önemlidir. Gücünü aşan durumlarda Allah'a sığınarak ondan yardım istemenin verdiği manevi güç ve rahatlama hissi, çocuğun Allah'a bağlanmasını dolayısıyla Allah sevgisinin ve inancının gelişmesini destekler.

Çocukların duayı bir alışkanlık hâline getirip doğru bir şekilde dua etmeyi öğrenmeleri, ailenin bu konudaki hassasiyetine ve atacağı doğru adımlara bağlıdır. Ailenin, eğitimin her aşamasında olduğu gibi dua eğitiminde de çocuğa örnek olması önemlidir. Dua öğretiminin ihmal edildiği ya da doğru bir biçimde yapılmadığı durumlarda yetişkinlik döneminde dua, tekrar eden kalıplaşmış kelimelerden ve anlamsız beklentilerden ibaret bir uygulama olarak algılanabilmekte, Allah'la hakiki bir iletişim vasıtası olamamaktadır.

Çocuklar ilk başta duayı her istediklerinin hemen elde etme aracı olarak görürler ve özellikle okul öncesi dönemde dualarında gelişimlerine paralel olarak bencil ve benmerkezcidirler. Okul çağından itibaren yakınlardan başlamak



üzere sevilen başka insanlar ve varlıkların da gözetildiği dualara geçilmelidir. Çocuklar büyüdükçe dua ederken neleri isteyebileceği konusunda bilgi verilmelidir. Duaların makul olması gerektiği, istenen bir şeyin gerçekleşmesi için her şeyden önce o işin gereği olan emeğin ve çabanın harcanması gerektiği çocuklara öğretilmelidir.

Dua eğitiminin bir parçası olan dua metinlerini ezberleme faaliyetinin çocuklar açısından daha zevkli ve kalıcı hâle gelebilmesinde bazı hususların göz önünde bulundurulması önemlidir:

* Dua ezberleme faaliyeti oyun aralarında yapılabilir ya da yetişkinler bir yandan çocukla oyun oynarken bir yandan da ezberlenecek duaları mırıldanabilir.

* Çocukla beraber dualar tekrar edilebilir, gerekirse ritim tutularak dua öğretimi daha kolay ve zevkli hâle getirilebilir.

* Ezberlenen metnin anlamı ve içeriği çocuğun anlayışına uygun biçimde anlatılabilir. Hatta ezberlenen metinlerin hikâyeleştirilmesi çocuğun duaya olan ilgisini artırır.

* Yemeklerden önce ve sonra Allah'a verdiği nimetler için şükrederek, namazlardan sonra yüksek sesle dua ederek çocukta dua ile ilgili merak oluşturulabilir.

* Eve girip çıkarken, çocuğu bir yere yollarken, yeni bir işe başlarken anne-baba seslice hayır duada bulunabilir.

* Yatarken, kalkarken ve yolculuğa çıkarken birlikte duaları tekrar etmek, duanın hayatın bütününe yansıyan bir ibadet olduğunu algılamasına yardımcı olur.

İbadet Eğitiminde Namaz

"Namaz, müminler üzerinde vakitleri belirlenmiş bir farzdır." (Nisa Sûresi, 4: 103). Hadislerde namaz, dinin direği olarak kabul edilmiştir (Tirmizî, İman, 8). Diğer ibadetlere göre daha fazla süreklilik gerektirmesi sebebiyle genellikle insanlara daha zor gelen ve daha kolay terk edilen bir ibadettir. Aynı zamanda ailelerin öğretiminde en çok zorlandıkları ibadetlerden biridir. Öyleyse namaz eğitiminde nasıl bir yol takip edilmelidir?

Öncelikle çocukların istikrarlı bir biçimde namaza devam etmeleri için dua etmek Kur'an'da bildirilen uygulamalardan biridir. Hz. İbrahim: "Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelenleri namazı devamlı kılanlardan eyle!" (İbrahim Sûresi, 14: 40) şeklinde dua ederek bizlere örnek olmaktadır. Anne-babalar namaza bağlılıklarıyla, namazı vaktinde adap ve erkânına uygun kılarak çocuklarına rol-model olmalıdır.



Namaz eğitime erken yaşta başlanması gerekir. Erken çocukluk döneminde namaz çocuk tarafından bir oyun gibi algılanır. Bu süreçte çocuğa namaz kılanın önünden geçtiği için kızmak ya da rahatsız etmesin diye ayrı bir odada namaz kılmak veya çocuk uyurken bu ibadetleri eda etmeye çalışmak doğru değildir.

Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde namaz hayatın içinde yaşanan bir olguydu. Namazlar mescitte ailecek kılınır, bu sırada çocuklardan kimi oyun oynar kimi namaz kılardı. Hz. Peygamber (s.a.v), ağlayan ve huysuzlanan çocuklar olursa anne ve çocuk sıkıntı yaşamasin diye namazı uzatmazdı. Bazen de omzunda oynayan torununun oyunu bozulmasın diye secdeyi uzun tutardı.



DİKKAT

Dolayısıyla camide oynayan, gülüşen çocuklara kızmak, namaz kılan büyüklerine yakın olmak isteyen çocukları azarlamak sünnete aykırı olduğu gibi çocukla namaz arasına mesafe koymaktır.

Namaza başlamak için yedi yaş kritik bir dönemdir. Zira Hz. Peygamber (s.a.v): “Yedi yaşına gelince çocuklarınıza namazı emrediniz.” buyurmuştur (Ebû Dâvûd, Salât, 26). Yedi yaş ile ergenlik arasındaki dönem namaza alışma dönemidir. Bu süreçte namaz eğitimi tedricî bir şekilde olmalıdır. Öncelikle çocuklara yeteri kadar kısa sûre ve dua ezberletilmeli; namaz kılmanın tüm erkânı öğretilmelidir. Henüz bir çocuk olduğu unutulmamalı ve tüm namazları eksiksiz kılması beklenmemelidir. Her yıla bir vakit belirlenebilir. Örneğin; daha kısa olan akşam namazı ile başlanabilir. Çocuk alışkanlık kazandıkça her yıl bir vakit ilave edilebilir. Çocuklar uzun namazlardan sıkılabilecekleri için ilk başlarda sadece farzları kıldırmak daha sonra yavaş yavaş sünnetlere alıştırmak, çocuğu namazdan usandırmamak için başvurulabilecek yollardan biri olabilir. Ancak ibadet alışkanlığı kazanırken azar azar ama yapılan ibadetlerin mümkün olduğunca düzenli ve doğru yapılması önemlidir. Çocuk on yaşına geldiğinde hâlâ namaz kılmakta zorlanıyorsa biraz daha ciddiyetle namaz eğitiminin üzerinde durulmalıdır.

Ergenlik döneminde ise çok bunaltmadan, namaz kılması hatırlatılmalıdır. Ergenlik döneminin zorlukları göz önünde bulundurularak bu dönemde namaz, anne baba ile ergen arasında bir çatışma unsuru hâline getirilmemelidir. Kullanılan üslup, sert ve tehdit edici olmamalıdır. Ailenin sabırlı ve kararlı olması önemlidir. Namazın maddi ve manevi faydaları hakkında konuşulmalı, genç-



TAVSİYE

Namaza teşvik edebilmek için namaza başlama hediyesi verilebilir, namazın önemini idrak etmesi ve zihninde namazla ilgili hoş hatıralar kalabilmesi için namaza başlama kutlaması yapılabilir.





TAVSİYE

Namazın çocuklar tarafından benimsenmesini sağlayabilmek için evde en az bir vakit çocuklarla cemaat ile namazları kılmak önemlidir. "Sizden biriniz namazını camide kıldığında, namazının bir kısmını da evinde kılsın. Çünkü Allah Teâlâ o namaz sayesinde o kimsenin evine hayır ve bereket ihsan eder." (Müslim, Müsâfirîn, 210).

lik döneminde yapılan ibadetlerin kıymeti anlatılmalıdır.

Çocuklar ile zaman zaman farklı camilere giderek özellikle kandil gecelerinde ve bayramlarda oranın manevi havasını teneffüs etmeleri sağlanabilir. Çocukları camiye götürmeden evvel onlara cami adabının öğretilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Ancak yaşları gereği yapacakları bazı hatalar ya da cami adabına uymayan davranışlar müsamaha ile karşılanmalı, onurlarını kıracak ve onları camiden uzaklaştıracak tutumlardan kaçınılmalı ve yapılması gerekenler yumuşak bir üslupla hatırlatılmalıdır.

Ayrıca Cuma, bayram, cenaze namazları çocukların namazı tanınması açısından önemlidir. Enes b. Malik, Abdullah b. Abbas, Semûre b. Cündeb gibi çocuk yaştaki sahabelerden gelen rivayetlerde, Hz. Peygamber'in (s.a.v), onlara bazen evde bazen camide cemaat hâlinde namaz kıldırıldığı haber verilmektedir. Çocukların, Hz. Peygamber'le (s.a.v) birlikte bayram namazlarına hatta bazen cenaze namazına iştirak ettikleri de bu rivayetlerden anlaşılmaktadır.

İbadet Eğitiminde Oruç

Ramazan ayı pek çok ibadetin bir arada bulunduğu, çocuklara ibadet öğretimi için önemli fırsatlar sunan bir aydır. Büyükler ile birlikte sahura kalkmak, oruç tutmak, kalabalık sofralarda iftar yapmak, teravih namazına gitmek çocukların zihninde güzel hatıralar oluşmasını sağlamaktadır. Ancak oruç ibadetinin öğretim aşamalarında da dikkat edilmesi gereken bazı noktalar vardır.

Çocuk henüz gelişmekte olduğu için onun ihtiyaçları ve sağlık durumu göz önünde bulundurularak oruca aşamalı bir biçimde alıştırılması önemlidir. Çocuğun durumu gözlemlenerek zayıf düşmemesine ve bıkkınlık göstermemesine önem verilmelidir. Okul öncesi yaşlardaki çocuklara oruç tutturmak uygun değildir fakat sahura kaldırılarak ailesi ile birlikte Ramazan heyecanını yaşamasına imkân tanınabilir, 2-3 saatlik oruç tutma denemelerine izin verilebilir. Çocuğun istek ve arzusu doğrultusunda gelişimini göz önünde bulundurularak deneme süreleri yavaş yavaş uzatılabilir. Yedi-on yaşlarındaki çocukların sağlık durumları müsaitse aralıklı olarak alıştırma yapılmalıdır. Okul çağı çocuklarında bu denemelerin hafta sonlarına getirilmesi daha doğru bir tercih olur. On-onüç yaşlarında ise oruç ibadeti daha kararlı ve ciddi bir şekilde uygulanmaya çalışılmalıdır.



Çocuklar alışma evresinde tam gün oruç tutmaya gün yetiremeyebilirler. Bu sebeple yaygın olarak bilinen şekliyle “tekne orucu”¹ tutmaları sağlanabilir. Ya da bir gün öğlene kadar oruç tutan çocuğa, ertesi günü öğlenden akşama kadar tutmasını ve böylece iki günde bir tam gün oruç tutmuş olacağı telkin edilebilir. Çocuğun bir gün oruç tutup bir gün ara vermesi, oruçlu olduğu müddetçe çok yorucu, enerjisini fazladan harcamasına yol açacak faaliyetlerden (uzun süre yürümek, koşmak gibi) sakınması, orucunu kolaylıkla tamamlamasına yardımcı olur. Her yıl biraz daha fazla oruç tutmasına imkân tanınarak buluş çağına gelinceye kadar tam gün oruç tutacak iradeye sahip olması sağlanmalıdır.

Çocuklara oruç ibadetinin yeme içmeyi terk etmekle beraber yalandan, gıybetten, her türlü çirkin davranıştan uzaklaşma olduğu izah edilmelidir. “Oruç tutan bir kimse yalan söylemeyi ve yalancılıkla iş yapmayı bırakmazsa yemeği, içmeyi kesip boşuna aç durmasın çünkü öyle orucun Allah katında kıymeti yoktur.” (Buhari, Savm, 8). Bu sebeple Ramazan’ın anlam ve önemi çocuklara anlatılmalı ve yeme-içmenin, Ramazan ayında niçin kısıtlandığı izah edilmelidir. Oruç ibadetinin irade, sabır, nefis hâkimiyeti, paylaşma, sahip olunanların değerini anlama, şükretme gibi önemli tutum ve davranışlar kazandırdığı çocuklara vurgulanmalıdır.



D İ K K A T

Oruç bazen yetişkin insanların uzun süreli açlık ve susuzluk sebebiyle daha sinirli olmalarına yol açabilir. Bu durumun çocuğa yansıtılması, oruç sebebiyle büyüklerin asabi, telaşlı, gergin olmaları ve çocuğa hoşgörüsüz davranmaları, çocukların orucun anlamını idrak etmelerini zorlaştırabileceği gibi oruçla ilgili olumsuz duygular edinmelerine de sebep olabilir.

Ayrıca Ramazan hazırlığını çocukla birlikte yapmak, iftar için çocuğun sevdiği yemeklerden hazırlamak, evde iftar davetleri vermek özellikle çocuğun arkadaşlarını iftara davet etmek, zaman zaman çocukla birlikte iftar çadırında oruca açmak, aile ile birlikte Ramazan etkinliklerine katılmak, çocuklar için hazırlanmış programları izlemek, çocuk için büyük bir zenginlik olacaktır.

1 Tekne orucu tüm gün oruç tutmaya güç yetiremeyen çocukların günün bir kısmını oruçlu geçirmesine dayanan bir Anadolu geleneğidir. 1940’lı yılların Ramazanlarını anlatan Necdet Sakaoğlu, “Taşrada Eski Yaz Ramazanları” başlıklı yazısında bu konuda önemli bir ayrıntıya dikkat çeker. Sakaoğlu’nun aktarımına göre, tekne orucu, âlimlerin küçük yaşta çocuklara oruca alıştırmak ve onlara İslami bir kimlik kazandırmak için önerdikleri tekniye orucunda dayanır. Arapçada “künyelemek”, “kimliklenmek” anlamına gelen tenkiye zamanla tekne olmuştur. (Tarih Dergisi, 2, s. 66).



İbadet Eğitiminde Zekât-Fitre-Sadaka

Allah insanı yaratıp tek başına bırakmamış onun, yaşadığı toplumun ihtiyaç ve sıkıntılarıyla ilgilenmesini de istemiş hatta bir başkasının ihtiyacını gidermesi ibadet kabul edilmiştir. Ancak bu ibadetleri yerine getirirken karşısındaki insanı incitmeden, kırmadan, eziyet etmeden yerine getirmesini istemiştir.

Mali ibadetlerden olan zekât-fitre-sadaka, toplumların ayakta kalmasını, toplumdaki dengelerin zenginlerin lehine bozulmamasını, zengin ile fakirin arasında uçurum oluşmasını engelleyen, sosyal dayanışmayı sağlayan ibadetlerdendir. Bireyi bencillikten korur, başkalarının dertleriyle dertlenmesini sağlar.



TAVSİYE

Ailenin şefkatli yol göstericiliğiyle çocuk yavaş yavaş paylaşmanın keyfine varabilir. Çocuk, ailesinin başkalarıyla yardımlaştığını gördükçe paylaşmanın önemini kavramaya başlayacaktır. Bu sebeple yardım faaliyetlerine çocukların katılımı çok önemlidir. Çocuk evde çok konforlu bir hayat yaşıyor ve her istediğine hemen kavuşabiliyorsa ihtiyaç sahibi ailelerin durumunu anlaması beklenemez. Zaman zaman ihtiyaç sahibi aileleri birlikte ziyaret etmeli, onlara birlikte hazırlanan paketler uygun biçimde teslim edilmelidir.

Diğer ibadetlerde olduğu gibi zekât-sadaka-fitre gibi ibadetlerin temeli de çocukluk döneminde atılmaktadır. Paylaşmanın öğrenildiği yer ailedir. Çocuk beş yaşına kadar benmerkezcidir. Her şeyin ona ait olmasını ister, paylaşmayı sevmez. Çocuk oyuncağını ya da eşyasını paylaşmak istemediğinde onu zorlamamak, paylaştığında ise takdir etmek atılabilecek ilk adımlardandır.

Evde çocukların kumbarasının yanına bir de sadaka kumbarası konulabilir. Kendi harçlığından ya da kumbarasında biriktirdiği paradan sadaka ya da fitre vermesi istenebilir. Böylelikle çocuk, paranın kıymetini, doğru yerde kullanıldığında manevi kazançlar elde edilebileceğini ve tasarruf etmeyi öğrenmiş olur.

İbadet Eğitiminde Hac-Umre

Hac ibadeti, mükellef olan Müslümanlara -şartlar elverdiği takdirde- farzdır. Maddi ve manevi pek çok fazileti olan hac, Müslümanların ümmet bilincini geliştiren, dünya Müslümanları arasında kültürel, siyasi, sosyal ve iktisadi birliğe ortam hazırlayan bir ibadettir. Hac yolculuğu daha önceleri oldukça meşakkatli olduğu için ileri yaşlarda ifa edilebilecek bir ibadet olarak algılanmıştır. Ancak akıl baliğ olan, imkânları elveren herkese farz olması ve günümüzde ulaşımın kolaylaşması düşünüldüğünde küçük yaşlardan itibaren hac-umre görevlerinin yerine getirilmesi mümkündür. Ayrıca hac ve umre ibadetlerinin çocukların dünyasında unutulmaz anılar, duygu ve düşünceler oluşturacağı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Unutulmaması gerekir ki yetişkinler için dahi belli zorlukları olan bu ibadetleri çocuklarla birlikte yerine getirirken bazı hususlara dikkat etmekte fayda vardır.



Hac ibadeti umreye göre daha meşakkatli olduğu için imkânı olan aile çocuğuna, yedi-sekiz yaşından sonra umre, ergenlikten sonra da hac yaptırmalıdır. Görsel ve işitsel malzemelerle hacı ve umreyi önceden çocuklara öğretmelidir. Umre ve hacın zorlukları yanında zevkli tarafları da anlatılmalıdır. Aileler, hac ve umre ile ilgili güzel ve olumlu duygularını çocukları ile paylaşmalıdır.

Aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi hac ve umre ibadetlerinin çocuklarla birlikte daha kolay geçirilmesini sağlayacaktır:

- İbadet saatleri ve süreleri çocuğun ihtiyaçlarına göre (uyku, yemek vb.) planlanmalı, zorlandığı konularda kolaylık gösterilmelidir.
- Çocuklar tüm ibadetleri yapmaya zorlanmamalı, yaşlarına göre yapabilecekleri ibadetlere teşvik edilmeli, gerektiğinde onların yerine ibadetler yapılmalıdır.
- Mümkün olduğunca tavaf alanının boş olduğu zamanlar tercih edilmeli, çocuğun izdihamdan tedirgin olmasının önüne geçilmelidir.
- Mümkünse anne-babaya destek olacak aile büyüklerinin de hac ve umre ziyaretlerinde bulunması, anne-babanın yükünü hafifletecektir. Böylelikle tavaflar nöbetleşe yapılabilir.
- Anne-babanın kendisine her vakit mescitte namaz kılmak, çok tavaf yapmak gibi ibadetler ile ilgili büyük hedefler koymaması gerekir. Önemli olan anne ve babanın strese girmeden mümkün olduğunca çok ibadeti yerine getirebilmesidir.
- Anne-baba ibadetlerini yerine getirirken çocuğun oyalanması için bol miktarda kitap, kalem, defter, boya, oyuncak, puzzle gibi ilgisini çekebilecek materyaller bulundurulmalıdır.
- İbadetler esnasında acıkabileceği düşünülerek atıştırma yiyecekler bulundurmamak da anne-babanın ibadetini rahatça tamamlayabilmesini sağlayacaktır.

Hacın meşakkatli bir ibadet olduğu unutulmamalı, çocuklarla birlikte hac-umre ibadetini ifa etmenin zorluklarının yanı sıra çocuğa bu ibadeti yaptırmaları sebebi ile



TAVSİYE

Hz. Peygamber'in (s.a.v) Kâbe'yi tavaf sırasında, Arafat'ta, Müzdelife'de, Mina'da çocukları yanında bulundurduğu, onlarla özel olarak ilgilendiği ve yapmaları gerekenleri öğrettiği hadis kaynaklarında mevcuttur. Burada temel amaç, çocukların ibadet alışkanlığı kazanmalarıyla birlikte ibadet mekânlarını tanımalarına ve yetişkinlerin dünyasına katılarak dinî duygu ve tecrübelerinin zenginleşmesine imkân sağlamaktır.



Hiz. Cabir (r.a.) şöyle anlatıyor:

"Biz Resulullah ile birlikte hac ettik. Beraberimizde kadınlar ve çocuklar da vardı. Biz çocukların yerine telbiye ettik. (Hacca niyet edip telbiye duasını okuduk) ve onlar yerine cemrelere taşlar attık." (İbn Mâce, 3038).



anne-babaya da ecir olduğu hatırlanmalıdır. Nitekim “(Veda haccı sırasında) bir kadın çocuğunu Allah’ın Resulü’ne doğru kaldırdı ve -Bu çocuğa da hac var mı? (“Ona da hac sevabı verilir mi?”) diyerek sordu. Allah Resulü şöyle buyurdu: Evet çocuğa hac sevabı vardır. Ona hac yaptırdığın için sana da sevap vardır.” buyurmuştur (Müslim, Hacc, 409; Nesâî, Menasik, 15).

Kaynakça

- Ay, M. E. (1995). Çocuklarımıza Allah’ı *nasıl anlatalım* (3. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Ay, M. E. (1994). Aile ortamında yerine getirilen ibadetlerin çocuk üzerindeki etkileri. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1.
- Ayhan, H. (1998). Çocuklara ibadet eğitimi. Çocuk *gelişimi ve eğitimi* içinde. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Dodurgalı, A. (1996). *Ailede çocuğun din eğitimi*. İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları.
- Hayta, A. (2006). İbadetler ve ruh sağlığı. H. Hökelekli (Ed.). *Gençlik, din ve değerler psikolojisi* içinde (ss. 137-181). İstanbul: Dem Yayınları.
- Hökelekli, H. (2003). *Din psikolojisi*. Ankara: TDV Yayınları.
- Koç, A. (2008). Okul çağı çocuklarının ailede din eğitimi. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17, ss. 145-176.
- Öcal, M. (1991). *Din eğitim ve öğretiminde metotlar*. Ankara: TDV Yayınları.
- Peker, H. (1993). *Din psikolojisi*. Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayıncılık.
- Sağlam, İ. (2002). Hz. Peygamberin Çocuk Eğitiminde Öne Çıkardığı Hususlar. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), ss. 167-190.
- Selçuk, M. (1991). *Çocuğun eğitiminde dini motifler*. Ankara: TDV Yayınları.
- Türk, E. (2015). Din eğitimi açısından çocukluk döneminde dua kavramının önemi. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 1(3), ss. 445-471.
- Yavuz, K. (1994). *Çocuk ve din*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.